

Вадим Павлович САМОЙЛОВ

головний спеціаліст, Національне агентство з питань запобігання корупції

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7332-1070>

e-mail: vsamoylov.98@gmail.com

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу юридичної конструкції спеціальної конфіскації. Із цією метою виокремлено основні елементи юридичної конструкції зазначеного заходу кримінально-правового характеру та проаналізовано їх як окремо, так і у системному взаємозв'язку. Виокремлено неточні елементи юридичної конструкції спеціальної конфіскації, а також колізійні положення ст.ст. 96¹ та 96² Кримінального Кодексу України. Проаналізовано проблемність вживання словосполучення «добросовісний набувач» у тексті норм, що регулюють спеціальну конфіскацію. Виконано релевантні висновки.

Ключові слова: спеціальна конфіскація; захід кримінально-правового характеру; юридична конструкція

ВСТУП

З моменту імплементації спеціальної конфіскації як окремого інституту Загальної Частини (далі – ЗЧ) Кримінального Кодексу (далі – КК) України до відповідних статей, що регулюють її застосування, зміни вносилися шість разів. Водночас послідовність законодавчих кроків дозволяє прийти до висновку, що як на теоретичному, так і на нормативному рівні відсутня єдність стосовно місця, ролі та кримінально-правових властивостей спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового характеру. Крім цього, частота внесення змін до законодавства про кримінальну відповідальність зі зміною спрямованості кримінально-правового регулювання вказаного інституту не сприяє якості такого регулювання, в силу чого на даному етапі юридична конструкція спеціальної конфіскації є непослідовною.

Питання, пов'язані зі спеціальною конфіскацією, останніми роками досліджували такі українські та закордонні вчені, як В.В. Березнер, В.М. Бурдін, А.О. Винник [1], І.М. Горбачова, К.П. Задоя, О.В. Козаченко, А.І. Зіневич, О.Я. Кондра, Ф.К. Набіулін, Н.А. Орловська, М.М. Панов, Г.М. Собко, В.О. Туляков, М.І. Хавронюк, В.В. Шпіляревич, Г.З. Яремко.

Водночас на теоретичному рівні предметні дослідження сучасної конструкції спеціальної конфіскації відсутні.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною інформаційною основою даного дослідження є положення закону України про кримінальну відповідальність, а також праці провідних вчених. Основними методами, що застосовувалися у процесі дослідження, є аналіз і синтез, спеціально-юридичний та порівняльно-правовий методи.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням цього дослідження є аналіз юридичної конструкції спеціальної конфіскації, виокремлення основних її компонентів, їх аналіз окремо та у взаємозв'язку з метою виокремлення неточних та колізійних

положень закону України про кримінальну відповідальність, що стосуються спеціальної конфіскації.

РЕЗУЛЬТАТИ

У характеристиці юридичної конструкції спеціальної конфіскації доцільно виокремити такі її елементи:

- 1) власне кримінально-правовий зміст спеціальної конфіскації;
- 2) процесуальна підстава спеціальної конфіскації;
- 3) кримінально-правові умови спеціальної конфіскації;
- 4) адресати спеціальної конфіскації;
- 5) кримінально-правові підстави застосування спеціальної конфіскації;
- 6) предмет спеціальної конфіскації;
- 7) застереження щодо особливостей змісту окремих з наведених вище компонентів спеціальної конфіскації.

Стосовно власне кримінально-правового змісту спеціальної конфіскації.

Грунтуючись на положеннях закону про кримінальну відповідальність, можна встановити такі ознаки спеціальної конфіскації:

- а) є одним із заходів кримінально-правового характеру, не пов'язаних із кримінальною відповідальністю особи;
- б) такий захід полягає у примусовому безоплатному вилученні на користь держави майна;
- в) настає за рішенням суду.

Стосовно процесуальної підстави спеціальної конфіскації.

Процесуальна підстава застосування спеціальної конфіскації визначена у ч. 2 ст. 96¹ КК України [3]. Водночас слід зазначити, що зазначені положення знаходяться у взаємозв'язку із нормами Конституції України, насамперед із ч. 6 ст. 41, відповідно до якої конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсягу та порядку, встановлених законом [2].

У даному разі очевидно, що поняття «рішення суду», яким оперує Конституція України, є так званим родовим поняттям – тобто охоплює собою будь-які види (різновиди) актів судової влади.

Водночас конкретний перелік таких судових рішень встановлений вже зазначеними положеннями КК:

- 1) обвинувальний вирок суду;
- 2) ухвала суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 3) ухвала суду про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 4) ухвала суду про застосування примусових заходів виховного характеру.

Також у випадку, якщо предметом спеціальної конфіскації є майно, вилучене із цивільного обороту, то перелік рішень суду, на підставі яких може бути застосовано спеціальну конфіскацію, доповнюється у ч. 3 ст. 96¹ КК. Такими «додатковими» судовими актами є:

1) ухвала суду про закриття кримінального провадження з інших підстав, аніж звільнення особи від кримінальної відповідальності;

2) ухвала суду, постановлена у порядку ч. 9 ст. 100 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, за клопотанням слідчого чи прокурора, якщо кримінальне провадження закривається ними.

Фактично зазначені положення КК мають банкетний зміст, для точного встановлення якого слід керуватися положеннями кримінального процесуального законодавства України. У даному разі такими положеннями насамперед виступають положення ст. 284 КПК України.

Заразом спеціальна конфіскація застосовується на підставі п. 1 ч. 3 ст. 96¹ КК у випадках, визначених ч. 2 ст. 284 КПК [4]. Зіставляючи зміст наведених положень КК та КПК між собою та у взаємозв'язку з іншими положеннями цих актів законодавства, можна дійти висновку, що у такому разі спеціальна конфіскація застосовується у випадках, якщо:

1) не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі;

2) якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом;

3) досягнуто податковий компроміс у справах про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 212 Кримінального кодексу України, відповідно до підрозд. 9-2 розд. XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України.

Якщо кримінальне провадження закривається слідчим або прокурором із будь-якої іншої підстави, окрім зазначених вище (зокрема у зв'язку із звільненням особи від кримінальної відповідальності, застосуванням примусових заходів медичного чи виховного характеру), то спеціальна конфіскація застосовується судом у порядку, передбаченому ч. 9 ст. 100 КПК.

Кримінально-правові умови спеціальної конфіскації.

Кримінально-правові умови спеціальної конфіскації, визначені окремим положенням ч. 1 ст. 96² КК.

Відповідно до цього положення спеціальна конфіскація здійснюється «... за умови вчинення умисного кримінального правопорушення або суспільно небез-

печного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченого ч. 1 ст. 150, ст. 154, частинами другою і третьою ст. 159-1, ч. 1 ст. 190, ст. 192, частиною першою ст. 204, 209-1, 210, частинами першою і другою ст. 212, 212-1, частиною першою ст. 222, 229, 239-1, 239-2, частиною другою ст. 244, частиною першою ст. 248, 249, частинами першою і другою ст. 300, частиною першою ст. 301, 302, 310, 311, 313, 318, 319, 362, ст. 363, частиною першою ст. 3631, 3641, 3652 цього Кодексу».

Звідси випливає, що кримінально-правовими умовами застосування спеціальної конфіскації є:

а) вчинення умисного кримінального правопорушення, за яке передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу у розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

б) вчинення умисного кримінального правопорушення, що передбачене статтею (частиною статті) Особливої Частини (далі – ОЧ) КК, прямо зазначеною у ч. 1 ст. 96¹ КК;

в) вчинення умисно суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ОЧ КК, якщо санкції відповідної статті (частини статті) передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

г) вчинення умисно суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого статтею (частиною статті) ОЧ КК, прямо передбаченою ч. 1 ст. 96¹ КК.

Водночас явною вадою із позицій законодавчої техніки є вживання поняття «позбавлення волі», адже такого виду покарання відповідно до ст. 52 КК не існує – виділяються лише покарання у виді позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі. Це призводить до необхідності застосовувати обмежувальне тлумачення відповідного словосполучення у тексті статті як такого, в якому, очевидно, йдеться про позбавлення волі на певний строк.

Адресати спеціальної конфіскації.

Шляхом системного аналізу положень ст.ст. 96¹; 96² КК можна дійти висновку, що адресатами спеціальної конфіскації є:

1. Особа, визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення (особа правопорушника), зокрема особа, яка звільняється від покарання чи його відбуквання.

2. Особа, яка не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або не осудністю, та вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ОЧ КК.

3. Особа, яка звільняється від кримінальної відповідальності.

4. Третя особа, тобто особа, яка не вчинила кримінальне правопорушення та суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ОЧ КК, вчинення яких є умовою застосування спеціальної конфіскації.

Стосовно першої категорії адресатів, зміст якої уточнено з урахуванням ч. 3 ст. 96² КК, видається, що законодавцем порушено принцип повноти та системності нормативно-правового регулювання при конятуванні відповідних положень.

Законодавцем вжито термін «особа звільняється від ... покарання». Заразом на рівні багатьох норм КК вбачається розмежування інститутів звільнення від покарання та звільнення від відбування покарання (див., наприклад, назву Розд. XII ЗЧ КК). Водночас очевидно, що спеціальна конфіскація повинна застосовуватися і до осіб, які звільнені від відбування покарання (наприклад, стосовно яких застосовано звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК), хоча із прямого змісту ч. 3 ст. 96² КК це не вбачається.

Перші три категорії адресатів спеціальної конфіскації можна умовно назвати «первинними адресатами спеціальної конфіскації».

Остання ж категорія адресатів спеціальної конфіскації є найбільш цікавою у зв'язку із певною неоднозначністю нормативно-правового регулювання застосування спеціальної конфіскації стосовно цієї категорії суб'єктів. По суті нормативною підставою виокремлення такого адресата спеціальної конфіскації як третя особа є положення ч. 4 ст. 96¹ КК. Грунтуючись на цих положеннях, доходимо висновку, що нормативними умовами застосування спеціальної конфіскації до майна, яке знаходиться у володінні третьої особи, є:

а) така особа набула майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення суспільно небезпечного діяння у віці, з якого не настає кримінальна відповідальність, або в стані неосудності, чи іншої особи;

б) така особа набула майно безоплатно, за ринкову ціну або за ціну вищу чи нижчу ринкової вартості;

в) така особа знала або повинна була і могла знати, що таке майно відповідає будь-якій із ознак, зазначених у п.п. 1-4 ч. 1 цієї статті.

Загалом таке нормативно-правове регулювання стосовно застосування спеціальної конфіскації до майна, що знаходиться у володінні третьої особи, не видається вдалим.

По-перше, у відповідних положеннях вживається формулювання: «набула ... майно від підозрюваного, обвинуваченого...». За буквальним змістом виходить, що вже на момент отримання майна «контрагент» адресата спеціальної конфіскації повинен мати статус підозрюваного або обвинуваченого, хоча, очевидно, що це не відповідає дійсному змісту того, що закладав у цю норму законодавець.

Водночас вживання наприкінці цього формулювання словосполучення «іншої особи» дозволяє зробити висновок, що перелік «контрагентів» адресата спеціальної конфіскації у даному разі не є вичерпним.

По-друге, формулювання «набула майно безоплатно, за ринкову ціну або за ціну вищу чи нижчу ринкової вартості», очевидно, охоплює всі можливі способи набуття майна. Через це відповідне положення видається переобтяженим.

По-третє, в абз. 2 ч. 4 ст. 96² КК встановлюється вимога, що відповідні умови для можливості застосування спеціальної конфіскації майна третьої особи

повинні бути встановлені у судовому порядку на підставі достатності доказів. На нашу думку, така норма не є кримінально-правовою по своїй суті, а тому більш доречним є її місцезнаходження у кримінальному процесуальному законодавстві України. Заразом не зрозуміла позиція законодавця, чому відповідно до положень ст. ст. 85, 86 КПК традиційні вимоги до доказів (належність, допустимість) не згадуються. Це, зі свого боку, свідчить про порушення законодавцем принципу повноти нормативної регламентації.

По-четверте, коректність сформульованого в абз. 3 ч. 4 ст. 96² КК застереження, що спеціальна конфіскація не може бути застосована до майна, яке перебуває у власності добросовісного набувача, викликає певні сумніви.

У законодавстві України про кримінальну відповідальність відсутнє спеціальне визначення добросовісного набувача – відсутня і відповідна примітка до ст. 96² КК із таким визначенням (яка, на нашу думку, була б доречною). Тому термін «добросовісний набувач» має бланкетний зміст.

Відповідно до ч. 1 ст. 388 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК), якщо майно за відплатним договором, придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у разі, якщо майно:

1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння;

2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння;

3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом [5].

Звідси робимо висновок, що добросовісний набувач відповідно до цивільного законодавства України – це набувач, який не знав і не міг знати про те, що отримує майно від особи, яка не мала права його відчужувати.

Видається, що конкретно таке розуміння застереження до застосування спеціальної конфіскації не задовольняє мети цієї статті. Шляхом системного аналізу положень ст.ст. 96¹, 96² КК приходимо до висновку, що майно, яке підлягає спеціальній конфіскації, може як перебувати на праві власності в «первинного адресата» спеціальної конфіскації, а так само стосовно такого майна право власності з урахуванням положень ст. 328 ЦК може і не виникнути у такого адресата. Безсумнівними прикладами першої групи майна є майно, ознаки якого визначені у п.п. 2 і 4 ч. 1 ст. 96² КК, прикладом другого – п. 1 ч. 1 ст. 96² КК.

З урахуванням вищевказаного вказівка на добросовісного набувача у цивільно-правовому розумінні не видається універсальною, адже якщо законодавець не надає вагомому значення наявності / відсутності права відчуження конкретного майна у «первинного адресата» на рівні ч. 1 ст. 96² КК, то таке право не повинно відігравати вирішального значення й у конструюванні винятку із цієї статті. Більш вагомою видається вказівка, яка міститься зокрема у п. 4 ч. 1 ст. 96² КК, із прив'язкою до знання чи не знання такої третьої особи («добросовісного набувача») про те, що майно

володіє будь-якою з ознак, передбачених у ч. 1 ст. 96² КК.

Зважаючи на положення, наведені в абз. 1 ч. 4 ст. 96² КК, більш доречним вживати термін «добросовісний набувач» у значенні «особа, яка не знала, не повинна була і не могла знати про те, що майно відповідає будь-якій з ознак, зазначених пунктами 1-4 ч. 1 ст. 96² КК», про що напрямку зазначити у примітці.

Однак з урахуванням того, що у такому разі спеціальна конфіскація до майна, належного «добросовісному набувачу», у принципі все одно не зможе бути застосована в силу приписів абз. 1 ч. 4 ст. 96² КК (див. вище п. в), то абз. 3 цієї статті видається надлишковим.

Причому на некоректності одночасного вживання у тексті ст. 96² КК понять «третя особа» та «добросовісний набувач» без уточнення їх змісту наголошує також А.О. Винник [138-140].

Щодо кримінально-правових підстав застосування спеціальної конфіскації.

У найбільш загальному вигляді кримінально-правовою підставою застосування спеціальної конфіскації є прямиий або опосередкований зв'язок певного майна із кримінальним правопорушенням або суспільно небезпечним діянням, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ОЧ КК.

Більш конкретно такі кримінально-правові підстави визначені у ч. 1 ст. 96² КК. Спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно:

1) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна;

2) призначалися (використовувалися) для схилання особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення;

3) були предметом кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, – переходять у власність держави;

4) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання.

У зв'язку із наведеним переліком майна, яке підлягає спеціальній конфіскації, на нашу думку, може виникати дві проблеми.

По-перше, такий перелік породжує проблему співвідношення конфіскації майна як виду покарання та спеціальної конфіскації у контексті предмета таких заходів.

Відповідно до ч. 1 ст. 59 КК покарання у виді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого (підкреслення автора). Отже, конфіскація майна, яке не належить до власності засудженого, не може бути визнано предметом конфіскації майна як виду покарання.

Згідно із ч. 1 ст. 328 ЦК України право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів.

Отже, на майно, визначене п. 1 ч. 1 ст. 96² КК, право власності в особи не виникає, а тому таке майно не може бути предметом конфіскації майна засудженого, а тому у цій частині конфіскація майна та спеціальна конфіскація чітко розмежовуються.

Водночас інше майно, визначене у ч. 1 ст. 96² КК, може належати на праві власності винному, а тому у частині цього майна може виникати ситуація із подвійними наслідками – воно одночасно може підлягати і конфіскації майна як виду покарання, і спеціальній конфіскації, що, очевидно, є неприпустимим.

По-друге, такий предмет спеціальної конфіскації як елемент її юридичної конструкції не узгоджується з іншими елементами.

Зокрема до процесуальних підстав застосування спеціальної конфіскації, крім обвинувального вироку суду (що по суті є єдиним судовим актом, який «констатує» на юридичному рівні існування кримінального правопорушення відповідно до ч. 1 ст. 62 Конституції України), спеціальна конфіскація може бути застосована і на підставі інших судових рішень (див. вище).

Крім цього, умовою застосування спеціальної конфіскації також відповідно до ч. 1 ст. 96¹ КК є вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ОЧ КК.

Ситуація у тому, що кожен з пунктів вказаної частини цієї статті встановлює обов'язковий зв'язок майна саме із кримінальним правопорушенням, але не будь-яким іншим видом кримінально-правової аномалії, що за буквальною змістом виключає можливість застосування спеціальної конфіскації на підставі будь-якого іншого судового рішення, відмінного від обвинувального вироку суду. Здавалося б, «покрити» таку прогалину «здатні» положення ч. 3 ст. 96² КК, відповідно до яких спеціальна конфіскація застосовується також у разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або не осудністю, або звільняється від кримінальної відповідальності чи покарання з підстав, передбачених цим Кодексом, крім звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Втім, наразі положення ч. 1 ст. 96² КК сформульовані як імперативні та не містять жодних застережень, що наштотує на висновок, що ч. 1 ст. 96² КК передбачає вичерпний перелік ознак майна, яке підлягає спеціальній конфіскації. До того ж положення ч. 3 ст. 96² КК прив'язані лише до адресатів спеціальної конфіскації, конкретизуючи їх, однак не містять конкретизації безпосередньо щодо ознак майна, яке підлягає спеціальній конфіскації.

Тож для того, щоб зробити висновок про те, що підставою застосування спеціальної конфіскації також є зв'язок майна із суспільно небезпечним діянням, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ОЧ КК, необхідно застосовувати поширювальне тлумачення ч. 1 ст. 96² та ч. 3 ст. 96² КК у їх взаємозв'язку. За буквальною змістом у поточному вигляді цих положень таке поширювальне тлумачення нагадує застосування аналогії закону.

Тож видається, що положення ч. 1 ст. 96² КК щонайменше не узгоджуються (суперечать) двом вищенаведеним елементам юридичної конструкції спеці-

альної конфіскації: умовам застосування спеціальної конфіскації та процесуальним підставам її застосування.

Як результат, констатуємо, що згідно із ч. 1 ст. 96² КК за буквального нормативним змістом підставою застосування спеціальної конфіскації є прямий чи опосередкований зв'язок майна із кримінальним правопорушенням; водночас більш послідовним видається визнання на нормативному рівні як підстави спеціальної конфіскації зв'язок майна із кримінальним правопорушенням або суспільно небезпечним діянням, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ОЧ КК, про що необхідно прямо вказати у ч. 1 ст. 96² КК.

Стосовно предмета спеціальної конфіскації.

Керуючись ч.ч. 1-2 ст. 96² КК, приходимо до висновку, що спеціальної конфіскації підлягають:

а) гроші, цінності та інше майно, що наділене ознаками, визначеними у пунктах ч. 1 ст. 96² КК;

б) повністю або частково перетворене майно за наявності умов, визначених першим реченням ч. 2 ст. 96² КК;

в) грошова сума-еквівалент вартості майна, що наділене ознаками, визначеними у ч. 1 ст. 96² КК, за наявності умов, передбачених другим реченням ч. 2 ст. 96² КК.

Стосовно застережень до відповідних компонентів юридичної конструкції спеціальної конфіскації.

Ґрунтуючись на положеннях ст. 96² КК, законодавцем виділено такі застереження до застосування спеціальної конфіскації:

1) не може підлягати спеціальній конфіскації майно, що було предметом кримінального правопорушення, якщо воно повертається власнику (законному володільцю), а в разі, якщо його не встановлено, – переходить у власність держави (п. 3 ч. 1 ст. 96² КК);

2) не може підлягати спеціальній конфіскації майно, яке було підшукане, виготовлене, пристосоване або використане як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, якщо воно повертається власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання (п. 4 ч. 1 ст. 96² КК);

3) спеціальна конфіскація не застосовується у випадку звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ч. 3 ст. 96² КК);

4) спеціальна конфіскація не може бути застосована до майна, яке перебуває у власності добросовісного набувача (ч. 4 ст. 96² КК);

5) спеціальна конфіскація не застосовується до грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у цій статті, які згідно із законом підлягають поверненню власнику (законному володільцю) або призначені для відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (ч. 5 ст. 96² КК).

Водночас перші два застереження стосуються такого компонента юридичної конструкції спеціальної конфіскації, як її матеріально-правова підстава та предмет; третє застереження – кримінально-правових умов застосування спеціальної конфіскації та її процесуальної підстави; четверте – адресатів спеціальної конфіскації; п'яте – предмета спеціальної конфіскації.

Аналізуючи застереження у їх взаємозв'язку між собою, можемо дійти таких висновків.

По-перше, застереження, наявне у п. 3 ч. 1 ст. 96² КК, до того, що не підлягає спеціальній конфіскації предмет кримінального правопорушення, який повертається власнику (законному володільцю) є надлишковим з урахуванням того, що ч. 5 ст. 96² КК охоплює наведені ситуації.

По-друге, недоречною виглядає вказівка на добросовісного набувача у ч. 4 ст. 96² КК у силу аргументів, наведених вище.

ВИСНОВКИ

Шляхом аналізу юридичної конструкції спеціальної конфіскації можна дійти до висновку, що окремі з її компонентів є неоднозначними, окремі взагалі виключають можливість застосування цього інституту до більшості ситуацій за його буквального змістом (єдиний вихід – застосування таких компонентів за аналогією, що є неприпустимим).

До неоднозначних положень конструкції можна віднести:

а) вказівку на добросовісного набувача у ч. 4 ст. 96² КК, оскільки правовий зміст цього терміну лежить у відмінній від цілей нормативно-правового регулювання спеціальної конфіскації площині, а тому невдало «взаємодіє» з іншими компонентами цього інституту;

б) надлишковість застереження, наявного у п. 3 ч. 1 ст. 96² КК, стосовно майна, яке повертається власнику (законному володільцю);

в) вказівка на покарання у виді позбавлення волі у ч. 1 ст. 96¹ КК, хоча ЗЧ КК оперує поняттями «позбавлення волі на певний строк» (ст. 63 КК) або «довічне позбавлення волі» (ст. 64 КК).

До колізійних положень слід віднести елементи кримінально-правових підстав спеціальної конфіскації (ч. 1 ст. 96² КК), які не узгоджуються з іншими елементами юридичної конструкції спеціальної конфіскації.

Список використаних джерел

1. Винник А.О. Спеціальна конфіскація майна як інший захід кримінально-правового характеру за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2019. 220 с.

2. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>

3. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n845>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13 квітня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16 січня 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

References

1. Vynnyk A.O. Special forfeiture as a measure of criminal nature in criminal law of Ukraine: diss. ... PhD in legal sciences: 12.00.08 / Lviv State University of Internal Affairs. Lviv, 2019. 220 p. (in Ukrainian).

2. Constitution of Ukraine: the Law of Ukraine № 254k/96-VR June 28, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (in Ukrainian).

3. Criminal Code of Ukraine: the Law of Ukraine No. 2341-III dated April 5, 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n845> (in Ukrainian).

4. Criminal Procedure Code of Ukraine: the Law of Ukraine No. 4651-VI dated April 13, 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (in Ukrainian).

5. Civil Code of Ukraine: the Law of Ukraine No. 435-IV dated January 16, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (in Ukrainian).

Vadym SAMOILOV

chief specialist, National Agency on Corruption Prevention

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7332-1070>

e-mail: vsamoylov.98@gmail.com

ISSUES OF THE LEGAL CONSTRUCTION OF SPECIAL FORFEITURE UNDER THE CRIMINAL LAW OF UKRAINE

Introduction. *This paper highlights the main elements of the legal construction of special forfeiture at the present stage of its legal regulation.*

The purpose of the paper is the isolation of the main components of the legal structure of special forfeiture, their analysis separately and in conjunction with each other in order to identify inaccurate and conflicting provisions of the Law of Ukraine on Criminal Liability.

Results. *The content of each element of the legal construction of special forfeiture is analyzed both separately and in conjunction with other elements. The peculiarities of the actual criminal law content of the special forfeiture have been established. The peculiarities of the procedural basis for the application of special forfeiture are analyzed. The characteristic features of the criminal law conditions for the use of special forfeiture have been established. Some shortcomings of the legislative technique in constructing the provisions of the Law of Ukraine on Criminal Liability concerning the persons to whom provisions on special forfeiture are addressed have been established. The peculiarities of the criminal law basis of special forfeiture and the contradiction of this element of its legal structure with its other elements are characterized, which excludes the use of special forfeiture in some cases by its literal meaning in the form in which it is formulated in the law on criminal liability. The characteristic features of the subject of special forfeiture and the contradiction of this element of its construction with the forfeiture of property as a type of punishment are established. The exclusions from some of the above components of special forfeiture are analyzed. The success of the use of the phrase "bona fide purchaser" in the construction of Article 962 of the Criminal Code of Ukraine is analyzed.*

Conclusions. *Ambiguous elements of the construction of special forfeiture that require legislative adjustment have been identified. Clearly conflicting provisions of the norms of the law of Ukraine on criminal liability concerning the legal construction of special forfeiture are singled out. Relevant conclusions are made.*

Keywords: *special forfeiture, measure of criminal character, legal construction*